

PARAGVAJ

Igor Fabjan

UDK: 908(892)
COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Paragvaj

Država sredi Južne Amerike je bila zaradi svoje lege in v zadnjih stoletjih zaradi številnih vojaških diktatur že od nekdaj dokaj izolirana. Območje današnjega Paragvaja so ob prihodu Špancev naseljevali le nomadski Indijanci Gvarani. Zdaj jih je v sestavi prebivalstva le dobre 3 %. Med mestici se je ohranil poseben jezik, katerega pomen je skoraj enakovreden španščini. Gospodarstvo temelji predvsem na kmetijstvu; politična in gospodarska oblast je že dolgo v rokah majhne elite bogatih lastnikov zemlje.

KLJUČNE BESEDE

Paragvaj, Južna Amerika, regionalna geografija

ABSTRACT

Paraguay

Due to its position in the midst of South America and the numerous military dictatorships of the past few centuries, the country has been rather isolated ever since. At the time of the Spanish conquest, the territory of present Paraguay was populated with nomadic Indians, the Guarani, only. There are only about 3 % of the Guarani in the population structure now. A special language that has survived among mestizos has the importance nearly equal to that of Spanish. The economy is based primarily on agriculture; political and economic power has already long been in the hands of a small elite group of rich land owners.

KEY WORDS

Paraguay, South America, regional geography

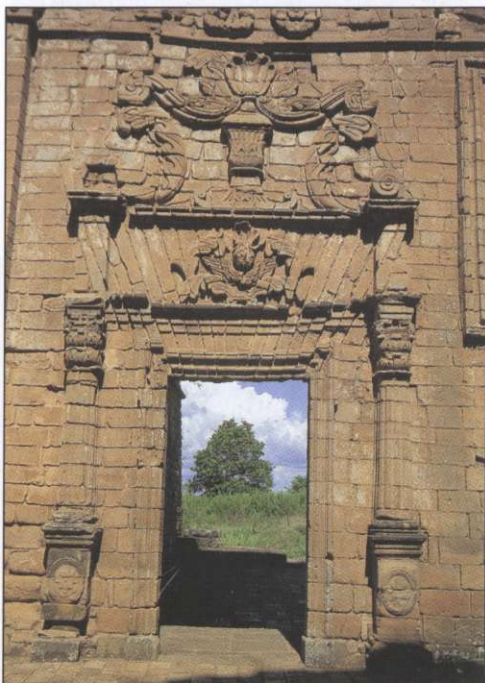
AVTOR

Igor Fabjan

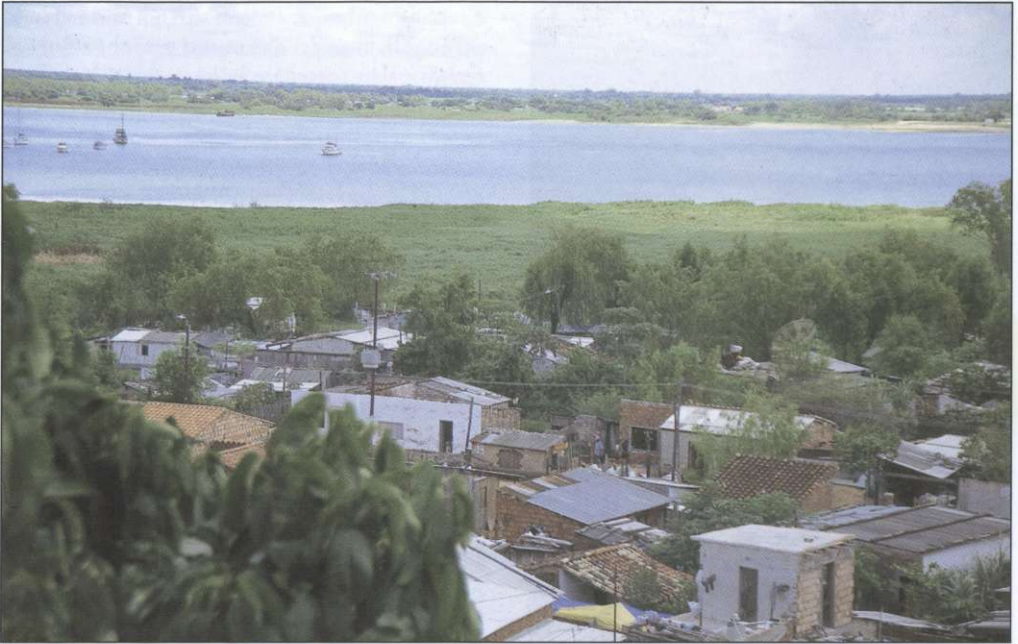
Naziv: univerzitetni diplomirani organizator dela
Naslov: Šarhova 34, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon: +386 (0)1 534 33 91
E-pošta: igormarie@hotmail.com

Paragvaj meri približno toliko kot Nemčija, vendar ima le okrog 5 milijonov prebivalcev. Večina jih je osredotočena v vzhodnem delu države. Zahodni del, imenovan Chaco, je zaradi hude vročine in pomanjkanja vode zelo redko poseljen. V gozdovih ob meji z Bolivijo je še mogoče naleteti na posamezna indijanska plemena, medtem ko savanske ravnice sorazmerno uspešno obdelujejo evropski menoniti, pripadniki evangeličanske verske ločine, ki po ortodoksnem načinu življenja spominja na mormone. V Paragvaj so prišli v tridesetih letih 19. stoletja, večinoma iz Severne Amerike in Evrope. V njihovih naseljih je še vedno prevladujoč jezik nemščina.

Paragvaj leži v notranjosti Južne Amerike, med Argentino, Bolivijo in Brazilijo. Zaradi odmaknjenosti in političnih razlogov so njegovi prebivalci že od nekdaj odrezani od sveta. Španski kolonizatorji so se zavedali izoliranosti sredi pro-

Slika 1: Na tleh današnjega Paragvaja je nekaj dobro ohranjenih nekdanjih jezuitskih misijskih postaj, v katerih so razmeroma dobro živeli številni Indijanci. Danes predstavljajo skoraj edino turistično zanimivost v državi (foto: Igor Fabjan).

Slika 2: Reka Paragvaj, ki se izliva v Atlantski ocean, je najpomembnejša prometnica za povezavo s svetom (foto: Igor Fabjan).

stranih gozdov in iz povsem praktičnih razlogov niso pretirano preganjali prvotnih prebivalcev; z njimi so raje zaživel v nekakšnem sožitju. Od Indijancev so dobivali hrano in se poročali z njihovimi ženskami, v njihovih rokah pa je bila trdno zasidrana oblast. Tako so današnji prebivalci Paragvaja večinoma mestici, mešanci Indijancev Gvaranov in Špancev, le kakšne 3% je ostalo pravih Gvaranov, 2% prebivalstva pa sestavljajo beli priseljenci. Med slednjimi je veliko Nemcev. Japonci so se tod naselili po 1. svetovni vojni.

V Paragvaju je tako kot v večjem delu Južne Amerike uradni jezik španščina, skoraj enakovredna pa mu je indijanska gvaranščina, ki je predvsem pogovorni jezik, čeprav jo v zadnjih letih uvajajo tudi v šole. Oba jezika sta prisotna v knjigah, časopisih in na radiu. Nad uporabo indijanskega jezika so se nekoč zgražali evropski misijonarji, toliko bolj priljubljen pa je bil pri vojaških oblasteh, tako da so v nekaj velikih spopadih s sosednjimi državami uporabo španščine pri poveljevanju iz varnostnih razlogov celo prepovedali.

Paragvaj je preživel več hudih vojaških diktatur, kar ga je ob nesmiselnih vojnah s sosednjimi državami še bolj pahnilo v osamo. Neodvisna republika je postal leta 1811, toda že kar prvi predsednik je vladal kot diktator. V vojni z Brazilijo, Argentino in Urugvajem med letoma 1865 in 1870 je Paragvaj izgubil obsežna ozemlja in skoraj polovico prebivalcev. Po končani vojni je državo zajela dolgotrajna kriza, polna vojaških prevratov. Prebivalci kolikor toliko mirno živijo šele od leta 1989, ko so se rešili še zadnjega diktatorja in ko se je začela država odpirati navzven. Do takrat je bil več kot trideset let na oblasti general Alfredo Stroessner, ki je bil hkrati vrhovni poveljnik vojske. V času njegove absolutistične vladavine, na oblasti se je obdržal predvsem zaradi krutega ravnanja s svojimi nasprotniki, je v zaostali državi vendarle prišlo do določenega družbenega in gospodarskega napredka. Vsaj v večjih mestih so bili prebivalci deležni brezplačnega izobraževanja in zdravstvene oskrbe. Stroessnerjeva tajna služba je imela med

Slika 3: Trgovanje z vsem mogočim blagom je glavna dejavnost prebivalcev obmejnega mesta Ciudad del Este (foto: Igor Fabjan).

ljudmi pravcato armado ovaduhov, ki so neumno iskali državne sovražnike. S terorjem je diktatorju uspelo zadušiti tudi kulturno življenje, zato se je večina pisateljev, pesnikov in drugih umetnikov umaknila v tujino. Vračati so se začeli šele po njegovi odstavitvi, ko so Paragvajci končno svobodnejše zadihali.

Razmere v državi danes spominjajo na razmere v nekdanjih socialističnih državah. Mnogi pravijo, da z odhodom zadnjega diktatorja gospodarstvu ne gre nič bolje, na račun »demokracije« pa se je precej razbohotil kriminal. V obdobju Stroessnerjeve vladavine sta se z njegovim blagoslovom v državi zelo razmahnila tihotapljenje in uvažanje blaga brez carin. Na ta način so si bogati vladajoči izbranci nakopičili velikansko bogastvo. Njihova dedščina je še vedno opazna, saj so trgovine in večje tržnice presenetljivo dobro založene. Naprodaj je prav vse, od naj sodobnejših avtomobilov in zabavne elektronike do cigaret in alkohol-

nih pijač najbolj znanih svetovnih znamk. In to po cenah, ki so pri elektroniki podobne zahodnoevropskim, medtem ko so tekstilni izdelki in hrana mnogo cenejši. S sosednjimi državami še vedno poteka na pol legalno trgovanje. Najlepšo podobo tovrstnega kupčevanja kaže mesto Ciudad del Este na tromeji z Brazilijo in Argentino.

Ulice in trgovine so polne ljudi in najrazličnejšega blaga, med katerim je veliko tehničnih predmetov. Predvsem zaradi njih sem po nakupih prihajajo Brazilci in Argentinci, medtem ko Paragvajci nakupujejo v Braziliji predvsem prehrambene izdelke. Mesto, ki živi od nakupovalnega turizma, »pravim« turistom kaj dosti ne ponuja. Edino turistično zanimivost so žal žrtvovali gospodarskemu napredku. Na bližnji reki Paraná so nekoč šumeli eni izmed največjih slapov v Južni Ameriki, ki so žal izginili v vodah mogočnega zaježitvenega jezera največje hidroelektrarne na svetu, imenovane Itaipu, ki z elektriko oskrbuje predvsem brazilska mesta. Brazilci so namreč priskrbeli večino denarja za ta megalomanski projekt. Jezero za 220 metrov visoko betonsko pregrado meri več kot 1300 km².

Prebivalci glavnega mesta Asunción vedo povedati, da si lahko nekoč brez skrbi hodil po mestu tudi sredi noči. Tajna policija je bila namreč povsod in če nisi nasprotoval režimu, se nisi imel česa bati. Danes se je v večernih urah dobro izogibati najbolj razvpitim mestnim predelom. Kljub temu je Asunción še vedno veliko varnejše mesto kot večina zahodnoevropskih mest! Glavno mesto ima le okoli 800.000 prebivalcev in se razprostira na dokaj veliki površini. Prevladujejo nizke stavbe, le v samem mestnem središču je nekaj stolpnih in arhitektonsko izstopajočih vladnih zgradb. Pred slednjimi je danes povsem normalen vrvež, medtem ko so še pred nekaj leti vsakega turista s fotoaparatom priprli. Asunción je tudi najpomembnejše pristanišče v državi. Od tod gre po reki Paragvaj večina državnega izvoza in uvoza. Po reki lahko namreč plujejo tudi velike tovorne ladje, ki prestolnico povezujejo z več kot tisoč kilometrov oddaljenim Atlantskim oceanom.

Največje naravno bogastvo države sta vodna energija in les. Toda lesne zaloge se

izredno hitro zmanjšujejo, saj so v zadnjih tridesetih letih posekali kar polovico gozdov v državi. Kljub temu, da je zdaj nekontrolirano trgovanje z lesom prepovedano, ga še vedno veliko izvozijo ilegalno. Paragvaj nima pomembnejših rudnih bogastev, tako da mora večino kovin in naftnih derivatov uvažati. Industrija je slabo razvita in ustvarja le dobrih 15 % bruto domačega proizvoda. Usmerjena je predvsem v predelavo kmetijskih pridelkov, ob živilski pa je pomembna še tekstilna, usnjarska in lesna industrija. Tovarne so osredotočene predvsem v okolici prestolnice in v vzhodnem delu države, ob meji z Brazilijo in Argentino.

Temelj paragvajskega gospodarstva je kmetijstvo z gozdarstvom, ki zagotavlja kar 76 % vrednosti celotnega izvoza. Poleg mesa z velikih živinorejskih posestev prinašajo največ zaslužka poljščine, zlasti koruza in kasava, in čaj. V zadnjih letih predvsem za izvoz uspešno pridelujejo sojo in bombaž. Kmetijstvo zaposluje več kot 30 % aktivnega prebivalstva; mnogim delo na zemlji omogoča komaj kaj več kot zgolj preživetje. Večina obdelovalnih zemljišč je namreč v lasti nekaj sto veleposestnikov, ki bogatijo tudi na račun slabo plačane delovne sile.

Južno od Asuncióna turiste privabljajo ostanki nekdanj zelo uspešnih jezuitskih misijonov – redukcij, v katerih so dokaj dobro živeli tudi Indijanci Gvarani. Misijonarska naselja

Slika 4: Večina prebivalcev je danes katoliške vere, o čemer pričajo številne cerkve (foto: Igor Fabjan).

so zavojevalci pričeli ustanavljati že ob koncu 16. stoletja. Na ozemlju današnjega Paragvaja jih je bilo okrog trideset. To so bile nekakšne velike samoupravne skupnosti, v katerih je živele tudi več kot 5000 prebivalcev. V teh naseljih pod nadzorom jezuitov so imeli Španci in Indijanci enak družbeni položaj. Gojili so živo in obdelovali polja, jezuiti pa so skrbeli za poučevanje o kmetijstvu, mizarstvu in drugih obrteh, ki so takrat cvetele v Evropi. Zanimarjali niso niti kulture, saj so Indijance učili tudi slikarstva in kiparjenja. Jezuiti so Gvarane učili brati in pisati; razvili so celo pisno obliko gvaranščine. Med drugim so poskrbeli tudi za prevod Biblije. V prvi polovici 18. stoletja je v misijonarskih naseljih živele že skoraj 150.000 prebivalcev, ki so imeli v lasti precejšnje premoženje. Zavistni španski priseljenci, ki niso bili deležni te pogače, so se začeli pritoževati španskemu kralju. Ko so v misijonih začeli ustanavljati tudi lastno vojsko, se je Karel III. leta 1767 odločil jezuite izgnati z vseh španskih ozemelj. Zgledno urejeni misijoni so začeli propadati, Indijanci pa so se vrnili k tradicionalnemu nomadskemu načinu življenja ali pa so odšli delat na velika kolonialna posestva. Nekateri izmed jezuitskih misijonov so še vedno lepo ohranjeni in predstavljajo eno največjih zanimivosti, kar jih lahko Paragvaj ponudi sicer maloštevilnim turistom.

V Paragvaju prevladuje toplo in vlažno subtropsko podnebje. Sredi poletja, ki se tu začne januarja, se temperature pogosto vzpenjejo krepko nad 30 °C. Morda tudi zato v Paragvaju vstajajo zgodaj, kar v Južni Ameriki ni ravno običajno. Zato pa si po dvanajsti uri privoščijo obvezen počitek – siesto. Takrat se prebivalci večjih mest hladijo v parkih, kjer si je mogoče ob provizoričnih kuhinjah privoščiti poceni kosilo in popiti hladen čaj. V senčnih parkih so še številne stojnice, kjer prodajajo izdelke različnih obrti. Posebno zanimive so barvaste čipke, po katerih so znani nekateri manjši kraji v okolici Asuncióna. Naprodaj so tudi kasete z raznovrstno glasbo, v kateri imajo vidno vlogo izvajalci tradicionalne glasbe. Čeprav jo imenujejo polka, z izjemo uporabe harmonike ritem in petje nimata dosti skupnega s polko, kakršno poznamo pri nas. Parki nudijo

Slika 5: Asunción ni posebej moderno mesto. Še največjo privlačnost mu dajejo nekatere starejše zgradbe in številni senčni parki (foto: Igor Fabjan).

senčno zatočišče tudi ljubiteljem domina, igre, v kateri ob majhnih stavah številni glasno uživajo ure in ure.

Mnogi domačini se ustavljajo tudi pri prodajalcih raznih tropskih zdravilnih zelišč, korenin in lubja. Iz njih kar na ulicah pripravljajo zdravilne mešanice za vsakovrstne bolezni. Domačini uličnim zeliščarjem zaupajo in se nanje obračajo celo pogosteje kot na prave zdravnike. Razlog za to je tudi v mnogo cenejših pripravkih tradicionalne medicine. Poleg zdravilnih čajev je zelo priljubljen zeleni čaj jerba mate. V Paragvaju ga imenujejo terere, kot poživljajočo in osvežilno pijačo pa ga ljubitelji, za razliko od drugih čajev v Južni Ameriki, uživajo ohlajenega. Tovrsten čaj iz listov in poganjkov paragvajske bodike so uživali Indijanci že pred stoletji. Beli priseljenci so se z njim spoznali prek jezuitskih misijonarjev, ki so delovali ob zgornjem toku reke Parane. Čaj je hitro postal priljubljen in danes ga obožujejo vsi sloji prebivalstva. Nekoč so imele bogatejše družine posebnega služabnika, ki je skrbel le za pripravo in strežbo čaja mate. Čaj je bil

še posebno priljubljen med gavči, južnoameriškimi kavboji, ki so skrbeli za črede govedu na velikanskih posestvih.

Pitje čaja je za večino ljudi veliko več kot le srkanje poživljajoče tekočine. Ta obred je edino opravilo, ki presega etnične, razredne in poklicne razlike. Povabilo na terere je znamenje prijateljstva in ga, kljub grenkemu okusu, ni vljudno odkloniti. Čaj se pripravi tako, da se v bučko ali okroglo posodico iz različnih materialov da nekaj čajnih lističev in se jih prelije z vročo vodo, nakar se tekočina ohladi. Hladno pijačo potem srkajo po nekakšni kovinski slamici. Bombilja, kot se imenuje, je najpogosteje aluminijasta ali posrebrana, najdragocenejša pa so izdelane iz čistega srebra in okrašene z zlatom. Na spodnjem koncu ima majhno čebulasto cedilo, ki preprečuje, da bi čajni lističi lahko prišli v cevko in jo zamašili.

1. Bernhardson, W. 1993: *Argentina, Uruguay & Paraguay. Lonely planet.*
2. Natek, K. in M. 1999: *Države sveta 2000. Mladinska knjiga. Ljubljana.*